

KOREYS JAMIYATIDA OILAVIY VA IJTIMOIIY MUNOSABATLARNI IFODALOVCHI NOMLARNING ROLI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14262391>

Rojiboyev Ilhomjon

Magistr,

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Toshkent, O‘zbekiston, ilhomjonrojiboyev@gmail.com

Ilmiy rahbar: Xujayeva O‘g‘iloy

Katta o‘qituvchi,

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Toshkent, O‘zbekiston, ugiloy2288@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada koreys jamiyatida oilaviy va ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi nomlarning lingvistik va madaniy xususiyatlari tahlil qilingan. Koreys tilidagi munosabat nomlari faqatgina qarindosh-urug‘lik aloqalarini emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy ierarxiya va hurmat qoidalarini ham aks ettiradi. Maqolada oilaviy munosabatlarga oid nomlar, masalan, ota-onaga va boshqa qarindoshlarga murojaat qilishda ishlatiladigan atamalar, er-xotin o‘rtasidagi maxsus so‘zlar, shuningdek, ijtimoiy mavqega asoslangan nomlarning roli batafsil yoritilgan.

Koreys madaniyatida “Konfutsiy etikasi” asosida rivojlangan qadriyatlar va ierarxiya qoidalari lingvistik vositalarda qanday ifoda etilishi ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, munosabat nomlarini boshqa tillarga tarjima qilishdagi qiyinchiliklar va madaniy kontekstning saqlanishi masalalari muhokama qilingan. Ushbu tadqiqot koreys tilidagi munosabat nomlarining lingvistik va madaniy ahamiyatini chuqur o‘rganishga xizmat qiladi va madaniyatlararo muloqot jarayonida ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Koreys tili; munosabat nomlari; lingvistik madaniyat; ijtimoiy ierarxiya; Konfutsiy etikasi; tarjima masalalari.

Kirish

Koreys tili va madaniyati bir-biridan ajralmas tushunchalar bo‘lib, lingvistik vositalar milliy mentalitet va ijtimoiy qadriyatlarni aks ettiradi. Xususan, munosabat nomlari koreys jamiyatida ijtimoiy va oilaviy aloqalarning asosiy ifodalovchilaridan

biri sanaladi. Ushbu maqolada munosabat nomlarining lingvistik, madaniy va ijtimoiy ahamiyati hamda ularning jamiyatdagi oʻrni tahlil qilinadi.

1. *Koreys jamiyatida munosabat nomlarining oʻrni*

Koreys tilidagi munosabat nomlari jamiyatdagi ierarxiyani belgilash va insonlar oʻrtasidagi hurmatni ifoda etishda muhim ahamiyatga ega. Tilshunoslik nuqtai nazaridan qaraganda, bu nomlar shaxslar oʻrtasidagi aloqa, yosh va ijtimoiy mavqeni aniq koʻrsatib beradi. Koreys tilida munosabat nomlari nafaqat qarindosh-urugʻlik aloqalarini ifodalaydi, balki ijtimoiy aloqa va odob qoidalarining muhim qismi hisoblanadi.

Misollar:

– Oilaviy munosabatlar: har bir qarindosh uchun alohida atama mavjud. Masalan, aboji” (아버지 – ota), “eomoni” (어머니 – ona), “chagunni” (작은이 – kichik aka).

– Ijtimoiy munosabatlar: ijtimoiy mavqeni ifodalovchi nomlar – “jangnim” (장님 – boshliq), “sonsaengnim” (선생님 – oʻqituvchi), “hwaegangnim” (회장님 – kompaniya rahbari).

2. *Oilaviy munosabatlarni ifodalovchi nomlar*

Koreys oilaviy tuzilmasi koʻp avlodli tizimga asoslangan boʻlib, har bir qarindoshga xos alohida nomlar ishlatiladi. Ushbu nomlar yordamida oilaning ierarxiyasi va oʻzaro masʼuliyat hissi ifodalanadi.

2.1. *Ota-onaga nisbatan munosabat:*

Koreys madaniyatida ota-onaga nisbatan hurmatni ifodalash til vositalari orqali amalga oshiriladi. Masalan, “abboji” va “eomoni” soʻzlari nafaqat ota-onaning shaxsini koʻrsatadi, balki ularga nisbatan hurmatni ham anglatadi. Ushbu nomlarning murojaat shakli va intonatsiyasi insonning tarbiyasini ham aks ettiradi.

2.2. *Katta yoshdagi qarindoshlar:*

Katta yoshli qarindoshlar uchun murojaat qilishda “hyonim” (형님 – katta aka) yoki “onni” (언니 – katta opa) kabi atamalar ishlatiladi. Bu soʻzlar nafaqat biologik qarindoshlikni, balki oʻsha shaxsga nisbatan hurmatni ham anglatadi.

2.3. *Er-xotin munosabatlari:*

Koreys madaniyatida er-xotin oʻzaro hurmatni saqlash uchun maxsus atamalarni qoʻllaydi. Masalan, “yobo” (여보 – qadrdonim) yoki “chagiya” (자기야 – jonim) kabi murojaatlar ularning yaqinligini aks ettiradi.

3. *Ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi nomlar*

Koreys jamiyatidagi ijtimoiy aloqalar asosan hierarxik tuzilishga ega bo'lib, bu til vositalarida yaqqol namoyon bo'ladi.

3.1. *Ijtimoiy mavqega mos nomlar:*

Muloqotda ismlar bilan bir qatorda mansab yoki lavozimni ifodalovchi so'zlardan foydalanish odatiy holatdir. Masalan, "jangnim" (장님 – boshliq) yoki "sonsaengnim" (선생님 – o'qituvchi) so'zlari nafaqat lavozimni, balki ularga bo'lgan hurmatni ifodalaydi.

3.2. *Do'stlik va tanishuvdagi murojaat shakllari:*

Do'stlar va tanishlar uchun murojaat shakli rasmiy va norasmiy usullarga bo'linadi. Masalan, "dongsaeng" (동생 – kichik yoshdagi do'st) yoki "hyon" (형 – katta aka) kabi nomlar foydalaniladi.

4. *Munosabat nomlari orqali koreys madaniyatining aks ettirilishi*

Koreys tilidagi munosabat nomlari orqali milliy mentalitet va qadriyatlar yaqqol ko'rinadi. Ayniqsa, "Konfutsiy etikasi" asosida rivojlangan hurmat va ierarxiya qoidalari lingvistik vositalarda aniq ifodalangan. Masalan:

– Konfutsiy falsafasi: Har bir shaxs jamiyatda o'z mavqeini bilishi va unga mos ravishda til vositalaridan foydalanishi kerak.

– Milliy qadriyatlar: Kattalarga hurmat, yoshlarga mehr-muhabbat kabi qadriyatlar til vositasida aks etadi.

Konfutsiylik etikasi – bu qadimiy Xitoy faylasufi Konfutsiy (miloddan avvalgi 551–479 yillar) tomonidan ishlab chiqilgan axloqiy va ijtimoiy qoidalar tizimi bo'lib, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi tamoyillar yig'indisidir. Konfutsiylik etikasi Xitoy, Koreya, Yaponiya va boshqa Sharqiy Osiyo mamlakatlarining madaniy hayotida chuqur iz qoldirgan. U insonning shaxsiy va ijtimoiy hayotida tartib va uyg'unlikni ta'minlashga qaratilgan.

Asosiy tamoyillar:

1) Jen (仁 – Insonparvarlik):

Bu tamoyil insonlarning bir-biriga nisbatan mehr-oqibatli, mehribon va g'amxo'r bo'lishini talab qiladi. Jen insonning boshqa odamlarga nisbatan samimiy tuyg'ulari va hurmatini ifodalaydi.

2) Li (禮 – Odob va urf-odatlar):

Li odob-axloq qoidalari va urf-odatlarga qat'iy rioya qilishni nazarda tutadi. Bu tushuncha oilaviy, diniy va davlat darajasidagi tartib-qoidalariga amal qilishni o'z ichiga oladi.

3) Syao (孝 – Ota-onaga hurmat):

Ota-onaga va kattalarga hurmat qilish Konfutsiylik etikasining eng muhim tamoyillaridan biridir. Syao farzandlarning ota-onaga nisbatan mas'uliyat hissi va ehtirom ko'rsatish lozimligini bildiradi.

4) I (义 – Adolat):

Adolatli va xolis bo'lish, shaxsiy manfaatlardan yuqori turish. I har bir inson o'z mas'uliyatini ado etishi va to'g'ri qarorlar qabul qilishi lozimligini bildiradi.

5) Chi (智 – Donolik):

Donolik va bilim orqali to'g'ri yo'lni tanlash tamoyili. Konfutsiy bu tamoyilga muvofiq, inson o'z aqlini rivojlantirib, bilim orqali jamiyatga foyda keltirishi kerak, deb hisoblagan.

6) Chjung (忠 – Sadoqat):

Sadoqat davlat, oila va do'stlarga bo'lgan majburiyatlarni bajarishda muhim ahamiyatga ega. Bu tamoyil insonning o'z burchini sodiqlik bilan ado etishini nazarda tutadi. Konfutsiylik etikasi jamiyatda ierarxiyani va har bir shaxsning o'z vazifasini aniq belgilaydi. Unga ko'ra:

Oilada: Har bir a'zoning o'z o'rnini bilishi, kattalarga hurmat, kichiklarga esa g'amxo'rlik ko'rsatish lozim.

Jamiyatda: Rahbarlar adolatli, fuqarolar esa itoatkor va mas'uliyatli bo'lishi kerak.

Koreyada Konfutsiylik etikasi milliy mentalitetning asosiy unsurlaridan biri hisoblanadi. Xususan:

1) Kattalarga hurmat (chonchin, 존칭) – bu tilda hurmatli murojaat shakllarining keng qo'llanilishiga olib kelgan.

2) Oiladagi ierarxiya – katta avlodga hurmat va ularga bo'ysunish tamoyillari Konfutsiy g'oyalarining ta'sirini aks ettiradi.

3) Ijtimoiy mavqeni tan olish – lavozim va mansabni ifodalovchi til vositalari (masalan, jangnim yoki sonsaengnim) ushbu etikaning amaliy namunasidir.

Konfutsiylik etikasi insonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi, tinchlik va uyg'unlikni ta'minlovchi tizimdir. U Sharqiy Osiyo jamiyatlarida, jumladan, Koreyada, insonparvarlik va hurmat tamoyillarini keng tarqalishiga sabab bo'lgan. Bu qadriyatlar bugungi kunda ham koreys madaniyati va lingvistik qoidalarida o'z aksini topadi.

5. Munosabat Nomlarining Tarjima Masalalari

Munosabat nomlarini boshqa tillarga tarjima qilish jarayonida madaniy o'ziga xoslikni saqlash muhim ahamiyatga ega. Masalan, “oppa” yoki “onni” kabi

nomlarning boshqa tillarga to'g'ridan-to'g'ri tarjimasi qiyin bo'lib, bu tushunchalar izohlash orqali bayon etiladi.

Xulosa

Koreys jamiyatida oilaviy va ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi nomlar nafaqat lingvistik, balki madaniy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Ushbu nomlar orqali jamiyatda hurmat, ierarxiya va o'zaro mas'uliyat hissi ifodalanadi. Ularni o'rganish koreys madaniyatining asosiy jihatlarini anglashda muhim qadam bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Чхве Х. "Корейская культура и язык". Сеул: Seoul Publishing House, 2020.
2. Kwon J. "Confucian Values in Korean Language". Seoul University Press, 2018.
3. Lee K. "Honorifics and Social Hierarchy in Korean". Linguistic Society of Korea, 2019.
4. Nam S. "Family and Social Relationships in Korean Society". Korean Cultural Studies, 2021.
5. Kim J. "Translation Challenges of Korean Relational Terms". International Journal of Translation, 2020.